

існує у нашій країні, відповідає моделі, характерній для країн, що розвиваються та перехідних економік.

Висновки. Легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, є ключовою складовою сучасної організованої злочинності, що поєднує кримінальний та легальний сектори економіки та дозволяє криміналітету не лише приховувати джерело своїх доходів, а й змінювати свій соціальний статус, впроваджувати у суспільне та економічне життя моделі поведінки, характерні для кримінального бізнесу. Специфікою нашої країни є більш тісна, порівняно до економічно розвинутих країн, інтеграція легального та нелегального секторів, що проявляється, зокрема, у загальній тінізації економіки країни.

Протидія легалізації доходів повинна розглядатися

як ключова складова боротьби з організованою злочинністю, що набуває все більших ознак транснаціонального явища. З огляду на це, на нашу думку, недоречною є визначення підслідності злочинів, передбачених ст. 209 Кримінального кодексу України [16] до органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, як це зафіксовано у ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України [17]. На нашу думку, досудове розслідування злочинів у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, повинно відноситися до компетенції органів, на які покладено боротьбу з організованою злочинністю відповідно до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [17].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти / [С. Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін.]. – К. : Парламент. вид-во, 2005. – 216 с.
2. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика / О. О. Дудоров. – К. : Юридична практика, 2003. – 924 с.
3. Зеленецький В. С. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму: (економіко-правовий аналіз) : наук.-практ. посіб. / В. С. Зеленецький, В. Л. Кротюк, Д. А. Файер ; Акад. правових наук України; Ін-т вивчення проблем злочинності. – Х. : ТОВ «Кроссроуд», 2007. – 668 с.
4. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму : навч. посіб. / [С. Г. Гуржій, С. М. Ключке, В. М. Кірсанов та ін.]. – К. : Такі справи, 2008. – 560 с.
5. Користін О. Є. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності : навч. посіб. / О. Є. Користін, С. С. Черняхівський ; за ред. О. М. Джузі. – К. : КНТ, 2009. – 612.
6. Baker R. W., Capitalism's Achilles Heel: Dirty Money and How to Renew the Free-Market System. – New Jersey 2005. – P. 172.
7. Лилли Питер. Грязные сделки. Тайная правда о мировой практике отмыывания денег, международной преступности и терроризме / Питер Лилли. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 400 с.
8. Робинсон Дж. Всемирная прачечная: Террор, преступления и грязные деньги в оффшорном мире / Дж. Робинсон. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 540 с.
9. Schneider Friedrich. Turnover of Organized Crime and Money Laundering: Some Preliminary Findings / Friedrich Schneider // Public Choice, Vol. 144. – 2010. – P. 473–486.
10. Schneider Friedrich. Shadow Economies of 145 Countries all over the World: What do we really know? // Hidden in plain sight: Micro-economic measurements of the informal economy: Challenges and opportunities», September 4-5, 2006, London, UK. – 58 p.
11. Estimating Illicit Financial Flows Resulting from Drug Trafficking and Other Transnational Organized Crimes. Research Report. – UNODC. Vienna, October 2011. – 138 p.
12. Schneider Friedrich. The Financial Flows of Transnational Crime: A Preliminary Survey / Friedrich Schneider/ – July 1, 2011. – 37 p.
13. U.S. Foreign Aid By Country [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 08/30/2012 http://www.huffingtonpost.com/2012/08/30/us-foreign-aid-by-country_n_1837824.html.
14. 40% українського розничного товарооборота знаходиться в тени // «Дело». – 09.06.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://delo.ua/business/40-ukrainskogo-roznicnogo-tov-158878/>.
15. ДПСУ: «Обсяг тіньового сектора економіки складає не менше 350 млрд грн на рік» // РБК Україна. – 19.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/top/economic/gnsu-obem-tenevogo-sektora-ekonomiki-sostavlyayet-ne-menee-19082012162000>.
16. Кримінальний кодекс України. № 2341-III // Голос України. – 19.06.2001. – № 107.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
18. Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

УДК 374.7 343.431

ФЕНОМЕН ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ THE PHENOMENON OF TRADING IN PEOPLE IS IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

Грищенко С.В.,

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки*

Чернігівського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка

У статті розкривається поняття торгівлі людьми у світовому масштабі та в Україні. Охарактеризовано чинники, що сприяють виникненню та поширенню явища торгівлі людьми: економічні, політичні, психологічні, правові, соціальні. Розкрито спільні ознаки торгівлі людьми, головна серед яких – продаж (інша платна передача) людини. Подано соціальну характеристику людей груп ризику, які потрапляють до тенет торговців «живим товаром». Охарактеризовано кваліфікаційні ознаки злочину «торгівля людьми», виділені у статті 149 Кримінального кодексу України. Визначені соціально-правові аспекти незаконної міграції та працевлаштування за межами держави.

Ключові слова: торгівля людьми, феномен, чинники, ознаки, незаконна міграція.

В статті розкривається поняття торгівлі людьми в мировому масштабі і в Україні. Охарактеризовані фактори, які сприяють виникненню і розповсюдженню явища торгівлі людьми: економічні, політичні, психологічні, правові, соціальні. Розкриті загальні ознаки торгівлі людьми, головна серед яких – продаж (друга платна передача) людини. Подана соціальна характеристика людей груп ризику, які потрапляють до торговців «живим товаром». Охарактеризовані кваліфікаційні ознаки злочину «торгівля людьми» виділені в статті 149 Кримінального кодексу України. Визначені соціальні і правові аспекти незаконної міграції і працевлаштування за межами держави.

Ключевые слова: торгівля людьми, феномен, фактори, ознаки, незаконна міграція, групи ризику.

In the article the concept of trading in people opens up on a world scale and in Ukraine. Factors which are instrumental in an origin and distribution of the phenomenon of trading in people are described: economic, political, psychological, legal, social. The general signs of trading in people are exposed, main among which is a sale (other requiring payment transmission) of man. Social description of people of risk groups which get to the merchants a «living commodity is given». The qualifying signs of crime are described «trading in people» selected in the article 149 of the Criminal code of Ukraine. The social and legal aspects of illegal migration and employment are certain outside the state.

Key words: trading in people, phenomenon, factors, signs, illegal migration, risk groups.

Постановка проблеми. Торговля людьми є одним із найсерйозніших злочинів проти людини, який має специфічні чинники. Серед чинників, що сприяють виникненню та поширенню явища торгівлі людьми в Україні, вирізняються економічні (низький рівень заробітних плат та добробуту населення, високий рівень безробіття та низький рівень зайнятості), політичні (недостатність політичної волі для вирішення проблеми, низький рівень контролю за виконанням існуючих положень нормативно-законодавчої бази), психологічні (зниження самозахисту, песимізм, знижена здатність до усвідомлення ризику та власного захисту), правові (посилення загальної криміналізації суспільства, невідповідність чи недотримання існуючих законів), соціальні (гендерна дискримінація, порушення прав дитини, суспільна стигматизація потерпілих, недостатня соціальна захищеність уразливих категорій населення) [4, с. 33-34]. На сьогодні відсутня чітка концепція соціальної профілактики торгівлі людьми, несистематичною є соціальна робота в цьому напрямі, не є чітко визначеними суб'єкти, об'єкти, зміст такої роботи, її методи та форми.

Стан дослідження. Феномен торгівлі людьми в сучасному українському суспільстві активно вивчається з 2001 року. Цьому явищу присвячені роботи вітчизняних й зарубіжних науковців, правознавців, соціальних педагогів, психологів.

Проблеми запобігання торгівлі людьми в системі професійно-технічної освіти досліджували І. Д. Зверева, Р. М. Зеленский, Н. С. Калашник. Соціальну профілактику торгівлі людьми вивчали К. Б. Левченко, І. М. Трубавіна. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей досліджували К. Б. Левченко, Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалова.

Мета статті: охарактеризувати феномен торгівлі людьми в сучасному українському суспільстві.

Вклад основного матеріалу. Комісія ООН з питань боротьби з міжнародною злочинністю вважає торгівлю людьми третім за своїми масштабами видом організованої злочинності, що поступається лише нелегальній торгівлі наркотиками і зброєю. За оцінками Комісії, щорічні прибутки цього транснаціонального бізнесу становлять близько 12 мільярдів доларів [2, с. 12].

Торговля людьми не визнає державних кордонів, не вважає на відмінності між розвинутими державами і державами, що розвиваються. Вона легко адаптується як до бідності, так і до розкоші, є актуальною майже для всіх народів. Отже, боротьба із цим злочинним, порушенням прав людини в сучасному світі вимагає

об'єднання зусиль міжнародної спільноти та громадськості кожної країни [3, с. 5-6].

В основі сучасної еміграції з України лежать міграційні процеси громадян України з метою працевлаштування за кордон. Унаслідок важкої економічної ситуації в Україні, значного дефіциту робочих місць на ринку праці продовжується виїзд громадян з України до країн далекого зарубіжжя та Російської Федерації з метою працевлаштування. Сезонне, тимчасове працевлаштування або «човникові» поїздки за кордон у непростих економічних умовах перехідного періоду, на жаль, стали чи не основним засобом виживання для багатьох українських сімей. За різними оцінками, протягом року приблизно 5 млн. наших співвітчизників перебувають на заробітках за кордоном. За даними експертів, у Росії щороку працює до 1 млн. таких заробітчан, а в «сезонний пік» їх чисельність сягає 3 млн. [3, с. 13].

Неефективність політичних та економічних перетворень у державі, корумпованість чиновників, декларативність соціальної політики, зростання прірви між верхами та абсолютною більшістю населення, нездійсненність романтичних мрій перших років незалежності призвели до виявлення ще одного фактора – невіри в позитивні зміни в країні. Критичність ситуації в тому, що молоді люди не бачать перспектив для життя та самореалізації в українському суспільстві. Батьки не бачать перспектив для своїх дітей. Вища освіта не стає запорукою нормального забезпеченого життя. Виїзд за кордон розглядається як умова не тільки вирішення тимчасових фінансових проблем родини, але і як стратегія життєвого шляху для молодого покоління [3, с. 14].

Нині в поняття торгівлі людьми у світовому масштабі вкладають певною мірою різні явища, які мають спільні ознаки, головна серед яких – продаж (інша платна передача) людини. Торговлю людьми тлумачать як:

- 1) такий продаж людини, коли її покупець отримує над нею всі або майже всі атрибути права власності (работоргівлю);
- 2) продаж, що призводить до вчинення щодо людини інститутів та звичаїв, тожних з рабством, таких, як боргова кабала, сімейне рабство;
- 3) вивезення для продажу або продаж людини за кордоном чи у своїй країні для використання у проституції або порнобізнесі;
- 4) продаж дитини для незаконного усиновлення;
- 5) використання ембріона чи плода людини з корисливою метою (фактично продаж ембріона чи плода);
- 6) продаж людини з метою незаконного вилучення її органів тощо [2, с. 12].

Охарактеризуємо людей груп ризику, які потрапляють до тенет торговців «живим товаром». Останні дослідження, що проводилися в Україні, показали, що найчастіше це – молоді жінки 18-26-річного віку, переважно неодружені, з базовою загальною середньою або середньою професійною освітою, здебільшого з невеликих міст України. Рівень матеріального добробуту можна оцінити як низький і дуже низький, грошей не вистачає навіть на необхідні речі та продукти. Що стосується чоловіків, то більшість становлять одружені, віком 31-60 років, що виїжджають з метою заробити грошей за короткий строк для забезпечення належного рівня життя своєї сім'ї. Рівень освіти більшості такий самий, як і в жінок. Діти, що потерпіли від торгівлі людьми, це здебільшого особи віком від 13 до 18 років, переважно більшість становлять дівчата. Вони найчастіше походять з неповних та реструктурованих сімей, при цьому скаржаться на насильство, що вчиняється по відношенню до них з боку нерідного батька. Але такий загальний опис осіб, які належать до реальної групи ризику, не виключає представників інших демографічних груп [3, с. 14].

У статті 149 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 року законодавець виділяє наступні кваліфікаційні ознаки злочину «торгівля людьми» [1]: продаж людини, інша оплатна передача, інші незаконні дії, вчинені щодо особи, передача іншій особі, сексуальна експлуатація, використання в порнобізнесі, вигнання у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) з комерційною метою, використання в збройних конфліктах, експлуатація праці, трансплантація органів. Додатковими кваліфікуючими ознаками злочину «торгівля дітьми» законодавець виділяє: примушення до жебрацтва, використання для виробництва та розповсюдження наркотичних речовин, використання для залучення інших дітей у злочинну діяльність, примушування та насильство.

Серед основних завдань досліджень, що проводяться в Україні для визначення ситуації з торгівлею людьми, є вивчення готовності наших громадян їхати за кордон. Результати одного з останніх таких досліджень невітні: 47% громадян віком до 40 років, тобто найбільш працездатного віку, готові виїхати за кордон, причому 10% із них бажають залишитися там на постійне місце проживання, 21% – на декілька років, а 16% – на декілька місяців. Це значить, що близько половини громадян є представниками потенційної групи ризику, тобто можуть постраждати від цього виду злочину [2, с. 14].

Проблема з різною гостротою виявляється в різних регіонах України. Особливо складне становище – в західних областях: Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій, Волинській, Закарпатській, Львівській – де на обліку в центрах зайнятості перебуває по декілька членів однієї родини. Лише з Івано-Франківської області з 1460 тис. населення 250 тис. працюють за кордоном. За неофіційними даними, на заробітках за кордоном перебуває 150-350 тис. жителів Львівщини. Не краща ситуація і в інших західних областях.

За даними досліджень Державного інституту проблем сім'ї та молоді, неурядових організацій, найбільша кількість громадян виїздить з райцентрів, малих

міст та сіл. Вікова категорія осіб, які виїжджають за кордон, – це випускники середніх навчальних закладів, а також особи віком 25-27 років, більшість з яких уже мають сім'ї (50-60% – мають дітей) [3, с. 15].

З одного боку, працевлаштування за кордоном є важливим джерелом формування середнього класу, інструментом включення до міжнародного ринку праці, інтеграції до міжнародної спільноти через розвиток безпосередніх людських контактів. У той же час масова трудова міграція молодих людей має серйозні негативні наслідки. Це й економічні втрати (відсутність надійних механізмів перерахування отриманих за кордоном доходів), соціально-трудова (дискримінаційні умови праці та її оплати, відсутність правового врегулювання захисту трудових і соціальних прав). Однією з основних проблем, пов'язаних з трудовою міграцією, є розрив родинних стосунків, у результаті чого діти залишаються без батьківського піклування протягом кількох років. Незважаючи на це, люди готові їхати за кордон без знання мови, правових знань, кваліфікації, навіть на нелегальну роботу, що робить їх потенційними жертвами работоргівлі [3, с. 15].

Слід зазначити, що намагання потенційних мігрантів виїхати та працевлаштуватися за межами держави активізує діяльність злочинних груп з оформлення виїзних документів і переправлення за кордон громадян України з метою їх подальшого продажу [3, с. 15].

Зростає кількість сімей у найбільш проблемних країнах, де жінки є головними годувальницями сім'ї. Вони несуть відповідальність за родину та дітей. Але якщо 5-8 років тому головним чинником цього явища було безробіття, сьогодні акцент робиться не стільки на безробітті як причині бідності, скільки на дуже низьких заробітках, які не дотягують до межі бідності навіть за висококваліфікованою працю (лікарі, медичні працівники, вчителі, серед яких абсолютна більшість – жінки), що тягне за собою бідність і безвихідь. Спостерігається унікальне явище обвального зниження рівня життя цієї частини населення, що за світовими стандартами має належати до «середнього класу». Усе це штовхає громадян на пошук роботи за межами України.

Висновки. Ситуація ускладнюється не тільки кризовим станом української економіки, але й тим, що процес міграції криміналізується, оскільки дешева робоча сила українських громадян становить основу надприбутків посередників як в Україні, так і за її межами. До того ж легальних можливостей виїхати працювати за кордон замало для всіх бажаючих. Серед факторів, що негативно впливають на поширення торгівлі людьми, фахівці все частіше відмічають посилення загальної криміналізації суспільства. Бідність, неможливість працевлаштування й освіти через корумпованість майже всіх сфер життєдіяльності є одним з головних чинників залучення до кримінального бізнесу великої кількості людей. І насамперед це стосується підліткової частини населення України, яка, розуміючи батьківську неспроможність забезпечувати родину належним чином, у багатьох випадках стає на шлях учинення злочинів. Низький рівень життя та високий рівень безробіття серед жінок штовхає їх на пошук роботи за межами держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/>.
2. Запобігання торгівлі людьми в системі професійно-технічної освіти : навч.-метод. посіб. / І. Д. Зверева, Р. М. Зеленский, Н. С. Кашник та ін. – К. : Україна, 2008. – 284 с.

3. Соціальна профілактика торгівлі людьми : навч.-метод. посіб. / за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. – К. : ТОВ Агентство Україна, 2007. – 352 с.

4. Соціально-педагогічні основи протидії торгівлі людьми та експлуатації дітей : навч.-метод. посіб. / К. Б. Левченко, Л. Г. Ковальчук, О. А. Удалова та ін. – К. : Агентство Україна, 2011. – 292 с.

УДК 343.2

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ЗГОДИ (ПРОХАННЯ) ПОТЕРПІЛОГО HISTORICAL DEVELOPMENT OF INSTITUTE OF CONSENT OF THE VICTIM

Зенова М.В.,
аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена питанню становлення законодавства України щодо регламентації згоди (прохання) потерпілого як обставини, що виключає злочинність діяння. У статті в історичному плані розглядається можливість надання згоди (висловлення прохання) відносно таких благ, як життя та здоров'я особи, тілесної недоторканності, волі, статевої свободи. Автор наводить випадки, коли згода (прохання) потерпілого могла виключати злочинність того чи іншого діяння, шляхом дослідження законодавства України у різний період часу.

Ключові слова: згода (прохання) потерпілого, потерпілий, обставини, що виключають злочинність діяння.

Статья посвящена вопросу становления законодательства Украины о регламентации согласия (просьбы) потерпевшего как обстоятельства, исключающего преступность деяния. В статье в историческом плане рассматривается возможность выражения согласия (просьбы) относительно таких благ, как жизнь и здоровье человека, телесная неприкосновенность, свобода, половая свобода. Автор приводит случаи, когда согласие (просьба) потерпевшего могла исключать преступность того или иного деяния, путем исследования законодательства Украины в разный период времени.

Ключевые слова: согласие (просьба) потерпевшего, потерпевший, обстоятельства, исключающие преступность деяния.

This article is devoted to the issue of formation of the legislation of Ukraine on regulation of the consent of the victim as a circumstance precluding criminality. Article historically considered the possibility of consent with respect to such benefits as life and health, physical inviolability, freedom, sexual freedom. The author cites instances in which the consent of the victim could exclude criminality.

Key words: consent of the victim, a victim, the circumstances precluding criminality.

У різні часи наявність такої обставини, що виключає злочинність діяння як згода (прохання) потерпілого, визнавалася багатьма вченими-криміналістами. Однак до сьогодні немає норми, присвяченої регламентації цієї обставини.

В дореволюційний, радянський і сучасний період розвитку кримінально-правової науки дослідженню цього питання приділяли значну увагу такі науковці, як Ю. В. Баулін, В. А. Блінніков, П. С. Дагель, М. А. Карабут, А. М. Красіков, В. І. Михайлов, А. А. Піонтовський, І. І. Слуцький, А. В. Сумачев, М. С. Таганцев, Ю. М. Ткачевський, М. Д. Шаргородський, О. С. Фокін та інші.

Згода (прохання) потерпілого здебільшого розглядалася в одному аспекті – спричинення смерті за згодою потерпілого. Але, як відомо, згода може бути надана відносно не лише життя особи, а й здоров'я, тілесної недоторканності, волі, статевої свободи, тобто тих природних благ, якими людина має право розпоряджатися на власний розсуд. Тому завданням цієї статті є розгляд випадків, коли згода (прохання) потерпілого могла виключати злочинність того чи іншого діяння, шляхом дослідження законодавства України у різний період часу.

Традиційно, розглядаючи історію розвитку згоди (прохання) потерпілого, вчені вважають, що початком зародження кримінально-правового інституту «згоди (прохання) потерпілого» є сформульоване Ульпіаном положення про те, що особа не вважається такою, що понесла юридичну шкоду, якщо вона дала згоду на

спричинення шкідливої дії («volentia non fit injuria») [3, с. 95].

Можемо стверджувати, що перше письмове джерело права Київської Русі – «Руська правда» – не містило жодних згадок про згоду (прохання) потерпілого.

Статути Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 років теж не містили прямої вказівки на згоду (прохання) потерпілого, однак з аналізу деяких норм випливає, що така згода (прохання) могла мати місце.

В статті 6 Розділу 7 Статуту Великого князівства Литовського 1529 року передбачалося, що «якби хто діяв чинув чи шановну жінку будь-якого стану силою згвалтував, а та дівчина чи жінка за таким вчинком волала б: «квалт!», а на її крик прибігли б люди, і вона показала б їм сліди насильства, а потім насильника б до суду притягла, і двома або трьома свідками засвідчила, і до того ж при тих свідках присягнула, що саме цей її згвалтував, тоді такий має бути покараний смертю, а з його маєтку належить виплатити відшкодування згідно зі станом, до якого буде належати... А якби вона захотіла його собі за чоловіка мати – нехай буде згідно з її волею» [9]. У такому випадку винний не карався. Тобто, як бачимо, воля жінки бралася до уваги у випадку вчинення насильницького акту щодо неї. Тому цілком логічним видається, що якщо така згода жінки мала місце до або в процесі вчинення такого насильницького статевих акту щодо неї, винний не підлягав покаранню. Можна навіть припустити, що таку згоду жінка